Published and distributed under permit (No. 322), authorized by the Act of October 6, 1917, on file at the Post Office of New York, New York. — By order of the President, A. S. BURLESON, Postmaster General.

שנה חמישית HATOREN גליון לז (קלז)

התורן

עתון שבועי
יוצא בכל יום ששי

התוכן

VOL. V NEW YORK, DECEMBER 6, 1918 No. 37 (137)

HATOREN
Published Weekly by
HATOREN PUBLISHING ASS'N, Inc.
(A. Lubarsky, Pres.; Sol. Lamport, Treas.; Daniel Persky, Sec'y).
55 FIFTH AVENUE, NEW YORK.
Telephone, Stuyvesant 8140

מחיר „התורן"
לשנה — $4.00 לחצי שנה — $2.00
בחוץ לארץ ובקנדה:
לשנה — $4.50 לחצי שנה — $2.25
לפחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת
הכתובת:
Hatoren, 55 Fifth Avenue, New York

SUBSCRIPTION RATES:
One year—$4.00 Six months—$2.00
Foreign Countries and Canada:
One year—$4.50 Six months—$2.25
Single copy 10 cents
Entered as second-class matter March 14, 1916, at the Post Office at New York, N. Y., under the act of March 3, 1879.

מחיר גליון 10 סנטים

למורים השבים מעבודת הצבא

עשרים בתי הספר המאוחדים דבוסטון דורשים

עשרה מורים

מומחים ומנוסים בשיטה הטבעית.

השכר $87 לחודש.

(מי שהיו תלמידי בית מדרש גבוה יכולים להמשיך את למודם בבית המדרש הגבוה הארווארד שהנהו בקעמברידז, אחר מפרורי בוסטון).

לפנות בכתב אל המנהל הראשי:

LOUIS HURWICH,

1000 Journal Building, Boston, Mass.

מודעה למוציאים לאור ספרי ישראל

אחרי עבודה רבה של ימים רבים גמרתי ספר מלים נקוב בשם „מלון לעם", יכלכל עברית בבאור עברית ובתרגום יהודית ואנגלית. והנני מבקש מו"ל אשר יאות להדפיסהו על־פי תנאים ידועים. וגם אני מצדי אהיה לעזור באיזו מאות ר"ט. והנני להודיע פרטי הדברים לכל אשר ישאלני על־פי הכתובת הרשומה מטה.

דוב אריה פרידמאן

B. L. Friedman, 636 S. Illinois, Indianapolis, Ind.

הסתדרות אחיעבר

מודיעה בזה לכל העברים הנמצאים בניו־יורק,

שהמרכז העברי

ברחוב גרענד, מספר 263

פתוח

ביום: משעה 10 עד 3 אחה"צ. בערב: משעה 8.30 עד 12.

המרכז שלנו הולך ונעשה בית ועד לעברים. במרכז נמצאים עתוני הארץ וחוץ־לארץ בכל השפות, ספרים וכדומה.

מי שרוצה לבלות שעה באטמוספירה עברית, על כוס תה ועל דפי־משחק באשקוקה ובדומינה, יבוא ויצטרף אל החבורה.

הכניסה חפשית.

ועד הבית של המרכז העברי.

חנה וויינטרויב מיכל מיכלין

מאורשים

חנוכה, התרע"ט דיטרויט, מיש.

סוכננו מר דוד כהן, בא־כח „התורן", יבקר את ערי מדינת קוניקטיקוט.

אנו מבקשים את קוראי „התורן" להיות לו לעזור בעבודתו החשובה לטובת „התורן".

הנהלת „התורן".

טבלאות לכרך „התורן"

שנה רביעית

במערכת „התורן" נמצאות למכירה טבלאות לכרך „התורן" שנה רביעית (מארץ 1917 — פברואר 1918).

המחיר עם המשלוח 40 סנטים

VOL. V NEW YORK, DECEMBER 6, 1918 No. 37

התורן

יוצא לאור על־ידי
חברת התורן

א. א. לוברסקי, נשיא
ש. לאמפורט, נזבר
דניאל פרסקי, מזכיר

העורכים
ד"ר שמריה לוין
י. ד. ברקוביץ

שנה חמישית ניו־יורק, ג׳ טבת, תרע"ט גליון שלשים ושבעה

מאת המערכת.

הד"ר שמריה לוין מתכונן לנסוע בימים האלה לאירופה בעניני הציוניות, ולפיכך פסקה לפי־שעה השתתפותו במערכת „התורן", ילמן הגליון הזה ועד שובו מדרכו אין אחריותו חלה על מאמרי „פרשת השבוע", שהיו נכתבים עד עכשיו על־ידיו.

פרשת השבוע

„פילניה החפשית"

ידוע ידענו מכבר את העם המר והנמהר והעריץ הזה. ידענו אותו בשנות מאות־החושך הקודמות, כשהיה יורק בפני אבותינו ורומס אותם ברגל־גאוה ובז ולועג ל„יהודיו" ומתעולל בכל היקר והקדוש להם. ידענו גם־כן את הלקויים והמומים, שהקנה לנו על־ידי התנהגותו המחפירה אתנו, את הטפוסים של „מה יפית", שיצר לנו ואת כל סימני העבדות והשפלות, שהטביע על נשמתנו. ידענו והרגשנו גם־כן את אכזריותו בשנים האחרונות, כשהכריז עלינו חרמות למרר את חיינו באופן גס ואכזרי כל־כך, שרק עם מלומד ביסורים כמונו יכול לסבול ולשאת אותו. אולם חשוב חשבנו, כי הצרות והפגעים, שהעם הזד הזה מביא עלינו, הם מחמת יסוריו ופגעיו הוא, מחמות אותו עודף הרעל, שנצטבר בקרבו על־ידי מעניו ומציקיו הוא, והוא נותן לו מוצא, בהריקו אותו על ראש העם החלש והנענה ממנו. וקוה קוינו, כי בחג חירותו הגדול, כשיעלה לגדולה ולעמידה ברשות עצמו, יציצו ויתגלו בקרבו אותן המדות של נדיבות־הרוח וגודל־הנפש ורגש החנינה וההתקרבות האנושית לשכניו, היושבים אתו בכפיפה אחת. שחג כזה ועליה־לגדולה כזו עלולים היו לעורר בקרבו. קוינו לדבר כזה, מפני שחשבנו את המדות האלו בשעה כזו להמדות היותר טבעיות ואלמנטריות גם אצל היחיד גם אצל הצבור. ואם כי הכרנו, כי יש בלב העם הנוקם והנוטר הזה טענות ותביעות אלינו — לא טענות ותביעות צודקות, אלא תואנות והתגוללות, פרי קטנות־המחין של דל ומדוכא ביחוסו לשכנו, הדל והמדוכא י ו ת ר ממנו, — אם היתה הכרה כזאת בלבנו, — הלא נחמנו את נפשנו, כי בשעת אורה ושמחה וחג ידכא אותן בלבו עד עת מצוא, ואפשר, כי במשך הזמן, כשיגיע למצבו הטבעי, העצמי, יחכם באחריתו, וכל הטענות ההן תבטלנה מאליהן. אולם חיש־מהר נפקחו עינינו לראות, כי הגדלנו את ערך מדותיו האנושיות של העם הזה. באכזריות־פרא, שאנו מוצאים דוגמתה רק אצל נוסעי־הצלב וההיידאמאקים, הוא מתנפל על המונינו משוללי־ההגנה, טורף ודורס את זקנינו ובחורינו, משסע את תינוקותינו, מתעלל באחיותינו ודן אלפי תושבים, שישבו אתו לבטח, לשרפה.

העולם החפשי והנאור חוגג עתה את חג נצחונו הגדול. מלאכי־השלום פשטו את כנפיהם הזכות על כל עמי הארץ לחנם ולנחמם, למחות את דמעותיהם ולרפא

את פצעיהם, ובכל מקום ששון ושמחה, חג ורנה. ואנחנו? החג העולמי נהפך לנו לאבל לאומי. וכפופי־ראש ודוויי־נפש, נבוכים ונדהמים מעוצר רעה ויגון, אנו עומדים תוהים ושואלים: מה עלינו לעשות? האם נריעים שמים באגרופנו ונחרוק שן? האם נדפוק על פתחי נדיבים ושרים ב„השתדלות", שיעמדו לנו בצר? ומה יושיעונו אלה עתה, ל א ח ר ההרג וההרס? הם אולי עצור יעצרו את ידי המלאך המשחית ויצילו את יתר הפליטה. אולם האם נמצא בזה נחומים ומרגוע למראה דמנו ה מ ו ת ר לכל מעוול וחומץ, בהרגישו את השלטון בידו? או האם אפשר לנו להתנחם בשעה זו, עת אשר תקפנו רגש השמחה והחגיגה יחד עם כל העמים על השלום שבא לעולם ועל אור הגאולה המנצנץ לנו, — והרגש הזה חולל ונרמס והוא מתגולל בעפר? ואם גם ישבע העם החנף ונעוה־הלב הזה אלפי שבועות, כי „לא בצדיה" עשה מה שעשה לנו וכי מכאן ולהבא ייטיב את דרכו ויהיה אך צדיק וישר, — האם בחנופה זו ובהתרפסות זו לפני החזקים ממנו ימחה מ ל ב נ ו את זכר מעשה עמלק, אשר עשה לנשינו ולטפינו?

לא, לא נתן לו סליחה וכפרה. לא נ א ב ה סלוח לו. אמנם לא בחרב ולא בחנית כחנו, ולא כל־שכן — בכשיל וכילפות ובכל אותם כלי־המשחית, שעם ה„פאנים" עבד בהם את עבודתו הנקיה בערי פולניה וגליציה. ולא לנקמה אנו שואפים. „נקמה כזאת — נקמת דם ילד קטן — עוד לא ברא השטן". אבל מנת לעג ובוז, לעג יוקד ובוז עמוק כשאול, מאת עם עתיק ונאור ומלומד בנסיונות ל ע ם ש ל פ ו ר ע י פ ר ע ו ת מ ת ו ך ח ו פ ש ו — זאת תהיה תשובתנו מכאן ולהבא לפולניה העקובה מדם אחינו.

ואנחנו — תחרת־נא במעמקי לבנו הרעה, כי ברגעים היותר נהדרים בימי עולם, ברגעים של אנושיות צוהלת וחוגגת ושמיש שלום ומרפא, — היינו אנחנו למשיסה ולהפקר, להרג ולאבדון. ובכל דור ודור יחיה ויפעם בלבנו הרעיון הגדול, כי כל זמן שנהיה עם תלוי באויר ומצפה לחסדי אחרים ולצדקת נדיבים, נהיה המטרה להתפרצות ה„חיה" שבאדם גם בימי עניו ומרודיו וגם בימי אורו ואשרו.

ורק ברעיון זה אפשר לשאוב איזו נחומים ומרגוע בשביל נפשנו, המתעטפת בימים האלה ביגונה והמבכה את חללי עמנו במסתרים.

תעלת סואץ בחסה אלינו

מאת

א י ת מ ר ב ן ־ א ב " י.

א.

„לא התעלה תגן על חיל בריטניה, אבל חיל בריטניה יגן על התעלה".

הערה נוקבת זו של לורד קיצינר, גדול המיצפיאים האנגלים, מציינת במלים מרודות את כל ערכה של אותה התעלה החשובה, המפרידה בין אפריקה ואסיה. — ערך כפול ומכופל לאנגליה עצמה, לשאר מדינות העולם ולעתידנו העברי גם הוא. לאנגליה עצמה כיצד? מפני שעל־ידי תעלה זו השיגו האנגלים דרך קצרה ובטוחה לשלטונם המחלט על הודו. לשאר מדינות העולם כיצד? מפני שעל־ידיה נתחברו שני ימים החשובים להמסחר הכללי, והדרך שבין הים הגדול והאוקינוס ההודי נתקצר למחצה. ולעתידנו העברי כיצד? מפני שבפעם הראשונה, אחרי שלשת אלפי שנים, יכולים נהיה לשלוח ספינות, בדרך ישרה, בין חופי ארצנו שאל ים הגדול (צדון, עכו, חיפה, יפו ועזה) ובין חופיה של ים האדום (אילות ועציון־גבר).

כי עוד בימים קדמונים היתה שאלת התעלה הסואצית מעסיקה את כל המחות — יודעים אנו מדברי־ימי העמים. כמובן, שהמצריים התענינו בה במדה יותר רבה משאר העמים אז. לדברי אריסטוטלס היה ס ס ו ס ט ר י ס המלך הראשון, אשר החל בעבודת החפירה, והמלך ס ט י השלים, כנראה, את המלאכה. בכל אופן, אין ספק, שהכנענים (הצורים והצדונים) והעברים לא השתמשו בה כלל, והראשונים הוכרחו להתחבר אל שכניהם העברים ביצירת עציון־גבר על־ידי המלך שלמה, כדי לשלוח את סחורותיהם לשבא ולאופיר ולהביא משם זהב וכל טוב.

ואולם, בימי פ ר ע ה נ כ ו, הידוע לכל קוראי התנ"ך, הובאה, כנראה, התעלה לידי שמוש כללי, לאחרי שמאה ועשרים אלף קרבנות אדם הקרבו עליה במשך שנים אחדות. ספינות מצריות היו מהלכות במימיה, ובנינה היה כל־כך מדויק ואיתן, ש פ ט ו ל ו מ י ו ס היוני ו ט ר י א נ ו ס הרומאי לא הצטרכו לתקנה, אלא להרחיבה ולהעמיקה פה ושם.

גם הערביים, אשר כבשו את ארץ מצרים בימי החליפים ע מ ר ו ע ל י, שמו את לבם להחזיק בתעלה ולהשתמש בה לתועלתם. אך לאט־לאט גברה התרשלותם של המושלים אשר באו אחריהם, וחול כבר נתערם וכסה לא לבד את התעלה עצמה, אלא גם את רבות מזרועות היאור, ואפריקה שבה להיות מקושרת לאסיה ברצועה אדמתית החבה ושטוחה.

סגירת התעלה הכריחה את יורדי־הים האנגלים, הצרפתים, האיטלקים, הספרדים והפורטוגים למצוא

ארחות־ימים אחרים לעומת הודו. ונסיעתו המפורסמה של ו ו א ס ק ו ־ ד ה ־ ג א מ ה, בשנות המאה החמש־עשרה, מסביב לאפריקה, ידועה לכל בר־בי־רב. אלא שהנסיעות ההן היו ארוכות ומסוכנות מאד. אנית־מפרשים, שהיתה יוצאת מלונדון לבומבאי, נדרה ששה חדשים, ולפעמים גם שנה תמימה, כדי להגיע למחוז־חפצה, ואפילו ספינות־הקיטור החדישות והמהירות דורשות חמשה שבועות לעשות דרך זו בימינו אלה. לא יפלא איפוא, אם במאות השנים האחרונות חזרו העמים השונים לבקש אמצעים, כדי ל ק צ ר שוב את המרחק שביניהם ובין הודו העשירה והפוריה. ב י צ א נ ץ אף ו ו י נ י צ י א ה נסו לשוא לפתות את הערביים, שיפתחו את התעלה הסואצית, מפני שבינתים נוכחו מושלי ערב ומצרים, כי סגירת התעלה היתה ההגנה היותר מעולה בפני צייהן של שתי המעצמות האמורות. לכן עלה בדעתו של האיטלקי הגדול, כריסטופור ק ו ל ו מ ב ו ס, לנסות להגיע להודו דרך האוקינוס האטלאנטי, זה האוקינוס הטמיר, שחשבוהו עד אז להיותר גדול בעולם, והכל יודעים, כי מנסיונו זה יצאה תגליתה של אמריקה. אלא ששאלת הדרך הקצרה להודו במקומה נשארה, ופתרונה לא נמצא עד לסופן של שנות המאה התשע־עשרה.

שהרי למיום שנתן נאפוליון את עיניו במצרים והשתדל לספחה לצרפת, החלו הצרפתים לעסוק ברצינות גמורה בחקירת הענין. נאפוליון עצמו הביא אתו מצרימה מהנדסים רבים וצוה עליהם להכין תכנית מסוימה ליצירת תעלה כמעט ישרה מים לים, אלא שמפלתו ליד עכו בראשונה והפזונו לשוב לאירופה ולמלחמותיה הפסיקו את ההכנות, ורק בשנת 1846 נתיסדה חברה צרפתית חדשה, שהציבה לה למטרה להחל מיד בבנין התעלה.

בראשונה הציעה החברה לבנות תעלה, שראשה הנמל הים־סופי סואץ, לבה הבירה המצרית קהירה ומוצאה ליד הנמל הגדול אלכסנדריה, אל ים התיכון. אלא שבמהרה נמצאו מתנגדים לתעלה זו הן מפני ארכה המופלג (פי־שנים ויותר מאורך התעלה הנכחית), והן מפני הכסף הרב, שנדרש לבנינה. לשוא נסו תומכיה להוכיח, כי תעלה, המחברת שתי ערים עצומות כקהירה ואלכסנדריה, תכנים פי־ארבעה מתעלה יותר קצרה שבין שתי ערים פחותות־הערך: המתנגדים התעקשו בכל תוקף, ומאחר שבראשם עמד איש נמרץ כפרדינאנד־דה־ליסיפס, נתבטל כל הענין, ותכנית אחרת, חדשה ומענינת, לקחה את מקומה.

דה־ליסיפס היה גאון, ובכח מרצו וקסם דבריו ידע להשיג מידידו החדיו המצרי ס ע י ד רשיון לחפור תעלה בין סואץ אל הים האדום וכפר קטן אל ים־התיכון, שנקרא בשם נמל־סעיד, לכבודו של נותן הרשיון. בצרפת עצמה היתה העבודה עצומה להפוך את הלבבות, אשר נטו לצד התעלה הקהירית, אלא שגם שם הראה דה־ליסיפס את כחו, ונאפוליון השלישי נעתר לבקשתו והרשה לו להחל בעבודה. ואולם, השולטן הטורקי מצד אחד ולורד פלמרסטון האנגלי מצד שני הניחו מכשולים רבים על דרכו. טורקיה, שחשבה את מצרים למושבה טורקית, רצתה להבטיח לעצמה זכויות רבות והכנסות מיוחדות בזהב, ואנגליה חששה מאד, שמא תסכן התעלה את ממשלתה הימית ותחזק את צרפת במזרח הקרוב, על הדרך להודו. עם כל זה לא נח דה־ליסיפס ולא שקט, ובחודש אפריל שנת 1859 החלה עצם הבניה לאחר שנמכרו מניות בסכום של מאתים מיליון פראנק. לפי החוזה שבין דה־ליסיפס ומצרים ניתנה ממשלת התעלה לידי הצרפתים למשך תשע ותשעים שנה.

כל התחלות קשות, וכן היה הדבר גם בתעלת סואץ. החום הגדול בקיץ, הבצות הרבות בחורף, המחלות והמגפות וההוצאות הנוראות שלא נראו מראש, יחד עם התנגדות מדינית מתמידה מצד אנגליה, אויסטריה ורוסיה, — כל אלה עכבו את המלאכה למאד. בשנת 1863 הובאו מצרימה מהנדסים חדשים ופועלים איטלקים, גם מכונות ענקיות, ובשנת 1865 יכול דה־ליסיפס לקרוא על־חשבונו למצרים מאה אורחים, מרמי־המעלה שבעולם, להראותם בגאוה ובשמחת־הנצחון, כי רוב הבנין כמעט נגמר. אכן, עוד פעמים רבות הוכרח האיש הנפלא הזה לבקש מלוות חדשים, ומצרים נתבקשה פעמים לוותר על הרבית, אשר הובטחה לה. לפעמים נדמה, כאילו הכל נתפורר, ועתונים רבים הכריזו, כי התעלה לא תגמר לעולמים. מחיר המניות ירד כל־כך, שלא נמצאו רבים לקנותם, ואלמלא אנגליה, שקפצה אז לתוך המדורה וקנתה יותר מהצי מספרן, כי־אז באמת אולי ירד כל הענין לטמיון. אך דה־ליסיפס עמל ועמל, בלי פחד ויאוש, ובנובמבר שנת 1869 זכה לחוג את חנוכת כל התעלה כולה במעמד מושל מצרים וצירי העמים. בששה־עשר בחודש ההוא עברה ספינה צרפתית, „הנשר", את מימי התעלה מן הקצה אל הקצה, וששים ושמונה אניות של רוב עמי אירופה מלוות אותה הלוך וחזור. קיסרית צרפת, אשתו של נאפוליון השלישי, טיילה על מכסה „הנשר", ומנגנים צרפתים נגנו לכבודו של דה־ליסיפס. שני ימים נפגשו שוב, שני עולמות חוברו מחדש, והדרך להודו נפתחה לעולמים.

צרפת משלה במזרח הקרוב.

בין כה וכה, וערכה של התעלה להמסחר העולמי נתבלט יותר ויותר מיום ליום. הן אמת הדבר, כי שתי השנים הראשונות היו שנות־רזון לחברת התעלה, ששמה היה Companie maritime du Canal de Suez, וקשה היה להשיג כסף, כדי להספיק את הוצאות השמירה והתקון, הפקידות והרבית. אך עם השנים שעברו נתרבה מספר הספינות, שהשתמשו בתעלה, וביחוד גדל מספר האניות האנגליות, אשר עברו בה. בשנת 1873 עלה מספרן למעלה מאלף, ומשאן שני מיליון וחצי טון, ואם נזכור, כי במחיר כל טון וטון של האניות העוברות הושלשו בידי

החברה עשרה פראנק לפחות, הרי נקל לשער את כמות התכנסות עוד אז.

מובן מאליו, שערך המניות, אשר הוצאו לשוק בסך חמש מאות פראנק האחת, עלה משנה לשנה, ולפני המלחמה אי־אפשר היה לקנותן אף בארבעת אלפים פראנק האחת, והרבית הגיעה לחמשה ועשרים למאה.

פתאום קרו שני דברים, אשר הביאו שנוי עיקרי בכל מעמדה של התעלה הסואצית. ראשית כל — החדיוו המצרי היה כל־כך עמוס חובות פרטיים, שכדי להנצל מהם הוכרח למכור את כל המניות אשר בידו (יותר ממאה והמשים אלף) להמרבה במחירן, ואנגליה השיגתן, ובזה היתה אנגליה להמכריעה המוחלטת בכל הנהגת התעלה. שנית — ערבי־פחה הרים בשנת 1882 את דגל המרד, ואנגליה הציעה לצרפת ולאיטליה לשלוח צבא משותף מצרימה, כדי להגן על התעלה, שחשיבותה היתה נראית לעיני כל, ושהמורד המצרי הכריז, כי יחריבה עד היסוד.

כאן אירע אחד מאותם המאורעות המדיניים המוזרים, שעל־ידיהם נקבעים עתידות עמים וחלוקת ארצות לדורות. מפני ריב ומדנים בצרפת בין הסיעות השונות מאנו הצרפתים לשלוח גדודים מצרימה, ואיטליה אף היא לא הרגישה עדיין, כי הגיע זמנה להתענין בשאלות אפריקאיות. לכן שלחה אנגליה את ציה וצבאותיה על דעת עצמה ועל אחריותה הגמורה. מלחים אנגליים ירדו באלכסנדריה, ערבי־פחה הוכה מכה רבה, ומני־אז נשארה אנגליה במצרים שלטת שלטון צבאי, מדיני וממוני כאחד. לורד קרומר נמנה להיות נציבה, ובמשך פחות משלשים שנה נהפכה הארץ ותהי לאחת המדינות היותר יפות, היותר מסודרות, היותר עשירות שאל ים־התיכון, ועתידה — מי ישורנו? אכן, צרפת בראשונה, וגרמניה אף טורקיה אחריה נסה נסו לערער את שלטונה של אנגליה במצרים. אך צרפת נתפייסה על־ידי מרוקו, שבה וותרו האנגלים על זכויותיהם המרובות, וטורקיה עם גרמניה, לרגלי תבוסתן הנוראה, אינן נכנסות שוב בחשבון.

מצרים היא כיום מושבה ממושבות אנגליה, ושכנתנו אנו — העברים. ולפיכך נוכל להחליט בצדק, כי שנת 1846, שבה נגשו הצרפתים לראשונה לבנות את תעלת סואץ, ושנת 1882, שבה סרבו הצרפתים להגן על מה שבנו — הן שנים השובות ומכריעות גם בדברי־ימי ישראל.

שאלמלא כן — לא היתה אנגליה היום בארץ־ישראל ולא היינו אנחנו זוכים להכרזתו מחוללת־התקופה של באלפור.

עֲתִידוֹת

מאת
שמעון גינצבורג.

I.

חֲלוֹם יְשַׁעְיָהוּ.

הִקִּיפוּ כַבָּר הֲרֵי־הָרִים שֶׁל עָבִים נוֹעָמִים לַשְּׁחָקִים,
וְאֹפֶל הָאוֹפֶק הָרָם עַל רָאשֵׁנוּ כִּי נָטָה הַיּוֹם.
וּמֶרְחַב־יָהּ צַר, וְלֹא הָיָה בַּחֲלָלוֹ דֵי אֲוִיר לִנְשׁוֹם.
וְנִדְמָה: לֹא יָשׁוּב עוֹד שַׂר־שֶׁל־הָאוֹר אֶת מַמְלַכְתּוֹ לְהָקִים;

וְנִדְמָה: נִמְסַר הָעוֹלָם לָעַד בִּרְשׁוּת שְׂטָנִים־עֲנָקִים.—
אַוִּי, מִבַּעַד לְמִפְלְשֵׁי־זֶפֶת, הִתְגַּלָּה כְּלִיל־תֹּם
וַיִּלְחַשׁ לִי כּוֹכָב צָנוּעַ, כּוֹכַב־פָּז נִשְׁקָף מֵרוֹם
בְּהָדָר, כִּבְשׂוֹרָה מִשְּׁחָקִים אַחֵרִים וַאֲחֵרִים אֲפָקִים.—

מַה יֶּהֱמוּ, מַה יֶּחְמְרוּ בְּשָׁעָה זוּ גַּלֵּי יַם־זָדוֹן, יַם־שִׂנְאָה!
שִׁיר! פְּשׁוּטוֹת־הַזְּרוֹעוֹת תַּעֲמֹדְנָה שָׁם רְבָבוֹת אֻמּוֹת עַל חוֹף
וּבְיַם־דָּם טוֹבַעַת אֻמַּת אֲשֶׁר שׂוֹנְאָהּ עִם אוֹהֲבָהּ עָנָה,

וּשְׂטָנִים־עֲנָקִים מֶמְשַׁלְתָּם כְּבָר פָּרְשׂוּ גַּם עַל הָאֵין־סוֹף
אַךְ בֶּטַח: עוֹד הַחֲלוֹם לִישַׁעְיָהוּ קָבוּעַ כַּכּוֹכָב בִּמְרוֹמוֹ,
וְרוֹרֵךְ בְּבִטְחַת־נִצָּחוֹן עַל גַּלִּים זֵדוֹנִים, הֲרוֹמוֹ.

יוני 1918.

הַחֲצוֹצְרָה נִתְבַּיְשָׁה

(ספור)

ח. נ. ביאליק.

(סוף).

IV.

האורח השפיל קולו קצת והוסיף:

הפתרון היה אכזרי מאד, אכזרי מכדי העלות על לב נער קטן כמוני. הדבר הרי בא בפתע פתאום כל־כך!

מי יכול לשער, כי בשעה שנשוב אני ואחי מן התחנה לבית אבא לא נמצא עוד שם מאומה...

מי פלל, כי בתוך כדי ארבע או חמש שעות, ששהינו בדרך, יבואו לבית אבא, יטעינו כלים ונפשות בקרונות ויאמרו להם: לכו אל אשר תלכו.

ואימתי? בעצם יום כזה!

כמה חדשים רצופים זחלה הגזירה, זחלה בלאט, כפתן חרש, ועתה, ברגע קטן של היסח־הדעת, קפצה ממחבואה פתאום ונשכה! וכמה עזה וממארת היתה הנשיכה!

הכרת פני הנאספים בעלי הכובעים והמטפחות החדשות, שקדמו את פנינו בשתיקה, הגידה לנו מיד את כל הבא על בית אבא. במראיהם המדוכא והקודר ובפניהם החמרמרים מבכי דמו יותר לחבורה של אבלים מלחבורה של קבלת־פנים.

וברדת אחי שמואל מעל העגלה ואני אחריו, נתקה פתאום מתוך החבורה ופרחה למעלה כחץ צוחה עזה, זעקת־שבר בודדה, שנקטעה מיד כמו בסכין חריף והשאירה אחריה חריץ עמוק באויר העולם ובלב. המחותנת היא שצוחה כך, והיה בצוחה קטועה זו מעין פריחת נשמה של הגוף. הילדים געו בבכיה והגברים הסבו פניהם הצדה ורפרפו בריסי עיניהם וסנטריהם.

העולם נשטשטש עלי, והדברים שמכאן ואילך איני זוכרם אלא כמו שראיתים במראה עכורה, שברים־שברים, למחצה, לשליש ולרביע.

אני ושמואל עומדים בחצר, ואיני יודע איזה הדרך נכנסנו לשם. כובעים ונעלים חדשים, בלי גופים באמצע, הולכים מאחורינו בשתיקה, כאילו צפים באויר. אחד, קרוב אלי, מדבר, ואני שומע כל מלה בפני עצמה, אבל איני רואה מי מדבר ואיני מבין מה ולמה הוא מדבר. מתוך הרפת הנעולה, שאיני רואה ממנה אלא את המנעול בלבד, בוקעת ועולה ונוקבת את המח געית עגל מר צורח. למה העגל צורח?

מתוך כותל הבית פורש ומרחף לקראתנו באויר עוד כובע חדש. למטה הימנו זקן, ושתי ידים בשרווליהן פרושות לו מתחתיו. הידים בוכות כתינוק ואומרות: ראה, שמואל, מה עוללו לנו? — אבא? אם־כן הוא עודנו פה?

והנה גם יאבדוחה. מתבוננת היא מרחוק בפני שמואל, מנענעת ראשה הקטן כגרוגרת, ומיבבת בחשאי: החביב, הנחמד...

אנו עומדים בבית מבפנים: חורבן ומהפכה.

שלחן־הפסח, הקירות, החלונות — כולם נתערטלו. המטות ריקות. שנים־שלשה כסאות מוטלים הפוכים. מהפכה וחורבן.

ארון־הקודש הקטן בלבד נשאר עומד חבוי בפנתו כשעמד ופניו מכוסים בוילונו הנקי והחדש, שלא לראות את הבית בנוולו.

ובתוך ההפכה סובבת הזקנה יאבדוחה, סופקת כפים ומיבבת חרש:

— באו הרשעים, באו. הטעינו בעגלות ושלחו... האם על הבנים...

היש צורך לספר גם פרטי הגירוש? הם פשוטים וקצרים עד מאד:

שני הפקידים, שליחים מיוחדים מעיר הפלך — הם הם שקרונו בדרך פעמים — באו בצהרים פתאום, הביאו מן הכפר שלשה קרונות, ובלי טענות ומענות צוו להטעין את הכלים ואת הנפשות ולהוליכם אל אחת העיירות הקרובות. שום תחנונים ובכיות וזעקות־שבר לא הועילו. אמא והילדים הושבו על־כרחם בתוך הקרונות, ועמהם הכרים והכסתות וצרור המצות ויתר כלי הגולה. אפילו מחבת הדגים וסיר הבשר הורדו מעל הכירה באמצע בשולם ונשתלחו עם בעליהם מן הכפר. עם הגולה הגלתה עוד הטובה בשלש פרותינו, היא אם העגל הנשאר, שהילדים היו צריכים לחלבה. לאבא הותר בקושי להשאר לפי־שעה, עד שישובו שני בניו הנשארים, כלומר: אני ושמואל, ועגלתו מן התחנה, ובלבד שיעזבו אחר־כך, הוא ובניו הנותרים, תיכף־ומיד את הכפר, באותו יום ובאותה עגלה. זקן הכפר נצטוה צווי חמור לבלי זוז משם עד שיתקיים החוק במלואו.

החוק נתקיים במלואו.

אבא מסר את ספר־התורה בארונו הקטן למחותנו זליג ואת צרורות המפתחות ביד הזקנה יאבדוחה, שנשארה לשמור הבית, והתחיל מזרז ומזרז אותי ואת שמואל לעלות אל העגלה, להשיג את אמא והילדים.

הגיעה שעת הפרידה האחרונה. האומנת הזקנה הצמידה ראשי ללבה וגעתה בבכיה. מתוך החבורה

פרצה יללת־נשים חרישה. המחותנת נתעלפה, והכלה כבשה פניה בכפות ידיה וכתפיה רעדו.

העגלה משה. שני הגברים הגדולים, המחותן ופסח־איצי, לוונו בדממה עד קצה הכפר, מקום שהחורשה מתחלת, ושבו. מאכרי הכפר לא בא ללוותנו איש, ואלה שראונו מרחוק, מהרו להתחבא בבתיהם. בעוד רגע נבלעה העגלה כולה בחורשה — והכל נשאר מאחרינו: שני הבתים הלבנים, הגבעה, המלוים, זקן הכפר במקלו וציץ־נחשתו, יאבדוחה, — תם ונשלם הכפר!

מימין הדרך, מבין העצים הדלולים ושרביטי ענפיהם, נגלתה קרחת עגולה, ובנין שלא נגמר נזדקר מאמצעה. הוא בית משרפות הזפת, העזוב באמצע בנינו. נדבכי הלבנים הציצו עלינו מבין גזעי האילנות בשוממותם. נדמה לי, שהקיצו מתרדמה כבדה, תרדמה שלאחר יאוש, וכאילו הם קובלים בדממה: „יוסי, יוסי, למה עזבתנו?“

אבא הסב מהם פניו, שלא להסתכל בהם. פתאום והנה קול חלחול נשמע, חלחול ונהימת חשאים...

אבא בוכה...

סטיופי דפק את הסוסים בזעף, כאילו נתכוון להבליע במרוצתם ובקול מצלותיהם את בכי אבא ואנקתו, אבל הסוסים היו עיפים, הדרך אל העיירה מקולקלת והעגלה התנהגה בכבדות.

ושוב העגלה עוברת בין חורשות ושדות. המצלות משמיעות שוב את צלצולן הדק והקלוקל — אבל כמה עצב קולן הפעם!

עם ערוב היום נראו לנו סוף־סוף מרחוק שלשה הקרונות, המשרכים דרכם בבוץ, הם והמטלטלין והנפשות שבתוכם. מאחורי הקרון האחרון נמשכה פרה, קשורה במוסרה, שהחזירה כל פעם ראשה לאחוריה וגעיתה עלתה עד לשמים. באזני נעורה שוב געית העגל הכלוא ברפת...

בעוד רגע השיגה עגלתנו את השיירה של הקרונות.

האספר לכם על דבר פגישת אמא ובנה בדרך היאך היתה? — למעלה מכחי הוא, ומוטב שאדלג על זה. אחרי אותה פגישה היתה האם מוטלת שעה ארוכה במטה, משוקעת בתוך צרורות הכרים והכסתות. בצדה שכבה מקופלת אחותי הקטנה, שנרדמה מתוך בכיה, ודמעתה על לחיה. אחותי השניה ואחי האמצעי ישבו ביתר שני הקרונות — ופניהם אף הם המרמרים מבכי.

עם שקיעת החמה הגיעה השיירה לחורשה אחת הסמוכה לעיירה כמהלך חצי שעה. אמא נתעוררה פתאום, היטיבה המטפחת על ראשה, הוציאה חבילה קטנה מתוך אחד הצרורות, צותה לעכב את הקרונות, וירדה.

— לאן? — שאלה אבא, כשראה אותה נוטה לצד תל שבחורשה, ועכב את עגלתו אף הוא.

— להדליק נרות, — ענתה אמא.

איש לא התפלא. הרי שבת ופסח כאחד היום, והיא מימיה לא בטלה ברכת הנרות. אבל איש לא שער, כי בתוך בהלת הגירוש לא תשכח מלהכין לה נרות, שמא יחשך לה בדרך.

אחי שמואל נחפז מיד אחריה, לסייע לה. הקרונות ומנהיגיהם האכרים עמדו במקומם עמידה של יראת־כבוד. בעוד רגע הזהיבו מעל התל שתי שלהבות קטנות. החורשה הסמויה נתפקחה פתאום, כאילו נקבעו בה שתי עינים חיות, והאילנות שבחורשה השתאו דומם על היהודית בעלת המטפחת, שעומדת בשעה זו ביניהם, פורשת כפיה על נרות ובוכיה בדממה.

מוזר הדבר: עד כמה שהיתה עגומה ומשונה באותה שעה המסבה כלה, נדמה לי בכל זאת, כי בו ברגע שנצנצו בין האילנות שתי השלהבות הקטנות, מיד תפסה קדושה בחורשה, ובאחת מפנותיו האפלות, בהיכל מוצנע שם לפני ולפנים, נפתח שער קטן של רחמים, ומלאך טוב הוציא משם ראשו. שתי השלהבות היו בעיני כשתי נקודות זהב של סוף־פסוק בשולי הרקיע: עד כאן חול, מכאן ואילך — שבת ויום־טוב. עגמת־הנפש, שתקפה באותה שעה את כולנו, כאילו נתרככה ונתקדשה אף היא, ודומה, שאפילו האכרים הרגישו בדבר, ואחרי ההדלקה, כשעקרו הם ובהמתם רגליהם ללכת, נראתה לי הליכתם בדרך היער ובתוך עלטת בין־השמשות כזהירה וחשאית מבראשונה, ו„הייא, הייא“ שלהם כלפי בהמתם העיפה כיוצא מפיהם מנומך, וברחמים, כאילו יגון הרגע שפך עליהם מרוחו והכניע לבבם וקולם פתאום.

אמא לא אבתה עוד, אחרי ברכת הנרות, לשוב אל הקרון, אלא הלכה רגלי בצדי הדרך, ושמואל ואבא הלכו על־ידה בדממה מזה ומזה. הילדים שבקרונות עברו בעצת אבא לעגלתנו, וסטיופי צווה להריצם אל העיירה לפני בוא הקרונות שמה. עד מהרה נשארו מאחרינו הקרונות, הבבואות שבצדם, החורשה. הסבותי עוד הפעם את עיני כלפי התל שבחורשה: שתי השלהבות נצנצו לי עוד משם רגע אחד קטן, ומיד נעלמו. „כבו!“ — אמרתי בחרדה, ונפשי עגמה מאד לחורשה שנכסמית שוב וחזרה לאפלתה. שער הרחמים שנפתח רגע נסגר שוב, המלאך הטוב השיב ראשו, והכל נאלם מסביב.

בינתים יצאה העגלה מן החורשה — ופרצוף הירח, שציץ פתאום כנגדנו מן הארץ, הביט עלינו בתמיהה רבה, מלוא רוחב פרצופו, כשואל: מי הם אלה הנוסעים כאן בשעה זו?

הצטמצמנו ארבעתנו בחיק העגלה וישבנו מחרישים. שממה עלינו נפשנו. צנה, עלטה, כאב־לב ובושת־פנים. איכה נבואה אל העיירה בשעה זו?

והעיירה הנה היא הולכת וקרובה לעומתנו בחפזון. קורצת היא לנו מרחוק מתוך עלטת הערב בשביבי אור רבים, שביבי חג, שמרמזים על הדר בתים וחדרים כלילי זוהר וטוהר, על שלחנות לבני מפות, עמוסי כל טוב

וברכה, על כרי־הספה מצוהצחים, על יין מתאדם בכלי זכוכית יקרה, על כפות ומזלגות נוצצים, על בגדי חמודות ותכשיטים, על רחבות־לב ומאור־פנים...

מכל יהודי העולם אפשר אנחנו בלבד נמצאים בשעה זו בדרך.

נשאתי עיני לשמים. אף הם עטו הילה את כל תכיתם ושתו עליהם את כל עדים: כוכביהם הגדולים, הקטנים, קטני־הקטנים... זעיר פה זעיר שם מתרקעים עליהם שרשרות־שרשרות כסף של רדידי עבים קלות, עבי בלימה, שנראים בקלותם ובזכותם כעין לוית פאר לתכלית־החג הנהדרה. והנה הם מגביהים את „קערת הכסף", את הירח, מעבירים מעליה בזהירות את המפה הזכה, את רדיד העב הקלה, ומראים אותה בכל מלואה ותפארתה.

יגון חשאי זקף עם אור הלבנה ומלא את הלב המית נכאים. בגרון מחנק ובעינים דמעות. ופתאום והנה ידענו את כל הבא עלינו — והדמעות זנקו. מתחילה בכינו בחשאי, כל אחד לנפשו, ואחרי־כן בקול ובחבורה, ארבעתנו יחד. אנו בוכים, והעגלה רצה, רצה...

וכשהגענו לעיירה כבר עמד הירח באמצע הרקיע. על־פי רצון אחינו משה עברה העגלה לפנינו, ואנחנו ירדנו והלכנו רגלי בצדי הדרכים ודרך מבואות אפלים, מתכוונים להבליע את עצמנו, כמתגנבים, בצללי גדרות ובתים, שלא להראות יותר מדי. הזהירות היתה, באמת, יתירה, מפני שהרחובות היו באותה שעה ריקים כולם מאדם. העם לא יצא עדיין מבתי־הכנסת, ובכל הדרך, עד האכסניה היחידה שבעיירה זו, שהלכנו עתה לישב בהוראת אבינו, לא פגע בנו אדם.

בעוד רבע שעה הגיעו לאותה אכסניה גם הקרונית והרוכבים עמהם... בעת ההיא יצא העם מבית־הכנסת, ויהודים מלובשים בגדי יום־טוב, שעברו במקום ההוא, ראו להתמיהתם שלשה קרונות טעונים מטלטלין חונים לפני שער האכסניה של משה־אהרן, ומאחד מהם פרורי־מצר נשפכים ונופלים ארצה לאור הירח...

ובלילה ההוא — סיים המספר את דבריו — הסבותי ראשונה, ביחד עם כל בני בית אבא, לסדר של פסח על שלחן זר, על שלחנו של ר' משה־אהרן בעל האכסניה, וכיר יטיב. האיש הטוב ההוא החזיק בכולנו ולא נתן אותנו להתפזר. ולא עוד, אלא שנתכוון לעשות נחת־רוח לאבא ואמא וכבד אותי, בנם הקטן, בארבע הקושיות.

— וההצוצרה? — שאל פתאום מבין המסובים נער קטן, שלא הרגיש בו אדם תחילה.

כל המסובים נתנו פניהם בנער — ונתאדם. והאורח נחק יענה:

— ההצוצרה? מקץ שבועים, במלאת ימי הדיפטי, חזר עמה אחי לעבודת־הצבא, ואני לא זכיתי עוד לשמוע את קולה יותר. מונחת היתה כל אותם הימים בנרתיקה תחת אחת המטות של האכסניה, מקום שהושלכה לישב עם יתר החפצים, ולא העיזה לצאת משם ולהשמיע קול, ריא נתביישה.

בסופה

(ספור)

מאת

אברהם שוער.

ה.

ליזה אמרה לזקנה, כי בעוד יום אחד — ואפשר גם למחר — הבטיחו לה מקום. יקבלוה יחד עם הילד... שם תלמד שלשה נערים וילדה קטנה אחת.

— תשבעי ממרורים... אוי, תשבעי! — אמרה הזקנה. — למה לך הילד? נו, דומי, דומי... אחכה לך עוד ימים אחדים, רק ימים אחדים. הלא תביני — מקומך נחוץ לי... אחרת צריכה לבוא במקומך, אף היא מבנות מינך, מהמלומדות...

ושוב תעתה ליזה ברחובות כל היום, ושוב בקשה מקום לה, בקשה ולא מצאה.

נואשת ונרגזת הזרה בנטות היום, כוזה עיפה ויגעה. ואז נקרה במוחה בפעם הראשונה מחשבה, כי הילד אבר איתה בבכי־בכיו.

וכשהתקדיר הילד בבכיו, נזדקה מרה מפיה: הוי, הפירענית שרי, ראים!

נרגזת וכועסת נטלה אותו על זרועותיה, והתינוק פרכס בידיו וברגליו הקטנות וגעה בבכי.

נמלא לבה רחמים עליו. השכיבה אותו על הכר, עמדה על ברכיה לפני המטה, הרכינה ראשה אל הגוף הקטן והתענגה על חומו, היוצא ממנו, והתחילה ללטף, ונשקה את הברכים הקטנות, הרכות, את הבטן הקטנה עם השרר הארוך, את הפנים הקמוטים, את העינים העצומות: בני! בני! בני!...

הזקנה לא היתה בבית. החדר נמלא צללי ערב. מירכתי הבית, מבעד החלון הקטן, עדיין הלבין האור הקלוש של היום הנוטה לערוב, והיה החלון דומה לעין כהה גדולה אחת, הסוקרת בשויון־נפש את שתי הבריות העזובות והמנודות.

ולמחר, עם אור הבוקר, יצאה שוב לבקש לה ולילדה מקום־מנוחה.

הרכינה לקבל כל עבודה שתהיה: תשרת, תבשל, תעשה כל עבודה קשה ונבזה.

ושוב תעתה, נדדה מרחוב לרחוב, מבית לבית, — והיום רד מאד, והיא עיפה ורפת־כח, הולכת בברכים כושלות ועומדת להנפש אצל כל קיר, נשענת אל כל עמוד.

כחותיה עזובה. כל היום לא אכלה.

צנחה ויישבה על מפתן אחד הבתים. מחה מטומטם ולבה מאובן. אין היא מרגישה כלום. אין היא רוצה כלום. רק הפין אחד ממלא אותה — להתכוון ולשבת פה אלמת־דוממית. אל יראנה איש ואיש אל יפריענה...

אך הנה נגעה בה יד: — „הוי, את! לא פה מקומך. לכי, מהרי ולכי מזה!“

שוטר גבה־הקומה ורחב־הכתף עומד לפניה, מביט עליה בשאט־נפש. קמה ושרכה דרכה הלאה, הורכת ראשה ומתנודדת בשכרות.

הזרה הביתה וישבה על הכפסל כשהיא לבושה בבגדיה, תומכת את ראשה על השלחן ופניה מחרישים.

[illegible] לפני האיקונין, על הכותל דלקה עששית־נפט של פח, והנפט מפעפע ומזמזם בתוכה. מתחת להתנור צרצר הצרצר, שומם וחד־קולי, בהפסקות קטנות. על התנור שכבה הזקנה מעוטפה [illegible]. עצמותיה כאבו

שלג... סופת שלג תתחולל מחר. — נבאה הזקנה באנחה מעל התנור. — רגלי וכל עצמותי כואבות.

ליזה לא ענתה.

— הוי, מה זה היה לך?... למה תחרישי? אפשר רעבה את? פשפשי שם בתנור.

צריכה אני ללכת... אל בית־המרקחת אני צריכה ללכת... בקבוק צריך, דה...

— אהא, כבר הכמת באחריתך? לא תיניקיהו עוד.

לא.

כל היום שעמה הזקנה. רגליה הכואבות לא נתנוה לצאת החוצה ולדבר דבר עם איש, לפטפט קצת; ולכן שמחה על האוזן השומעת שמצאה לה, ופתחה במדברת לעצמה:

— עד־עד!... ראה ראיתי בשנות חיי הארוכות רבות כאלה, למאות, לאין מספר... וכמה תלקתי אותם בעצמי, את הפעוטים! כמה שכחתי על המפתנים, בגני העיר על הספסלים, ולכמה מצאתי מקום אצל עשירים ערירים... ולמי לא חלקתים? לסוחרים, ולבתי־המחסה, ולבתי־היתומים... והן, הבתולות הטפשות ההלו, בכו בדמעות שליש, לא נתנו פוגה לעיניהן, מאנו להתנחם על חמדת נפשן, שניטלה מהן... עכשיו זקנתי ושבתי, וסבורה אני, שהמלכות היתה צריכה להוציא חוק במדינה לבלתי לדת נקבות, כלומר: למעט בהולדתן של נקבות... למה להן חיים, לנפשות עלובות אלה? מארת־אלהים רובצת עליהן מיום צאתן מרחם אמן! בואי וראי: הנה שלך, בהירך רצתה נפשך בו. — הוא בודאי יש לו כבר אחרת, נאה ממך. ומה איכפת לו? נטל מה שרצה והמיק־עבר — לכי בקשי את הרוח בשדה!

ליזה ישבה באלמת. רגע שררה דומיה רבה בבית.

— שמעי, את... הנרדמת?

— לא.

— אם כן, שמעי־נא ואיעצך לטוב לך. רבות עשו והצליחו. אינך רוצה שאניחהו על אחד המפתנים או באחד המסדרונים, — ניחא. אפשר צדקת. הלא בעוד את פונה כה וכה — והילד יקפא בקור. או כלב יבא. [illegible]... היו גם מקרים כאלו... אבל להפטר ממנו את מחויבת, אם חפצה חיים את... ואת יפה כל־כך. עיניך, שערותיך — כוקך תפוח מלא עסיס! עכשיו שמעי־נא לי, הזקנה, וייטב לך. קחי אותו וישבת ברכבת של מסילת־הברזל, תעברי תחנה אחת או שתים. [illegible]... שם ברכבת הם, נוסעים כמה אנשים למיניהם. הזקה, שלא יאבה. מי יודע? אפשר, שעשיר אחד או גברת אחת יחמלו עליו... יש אשר נסיך גדול ועשיר לוקח ילד כזה ומאמץ אותו לבן לו. כבר אירע כזאת. הכל תלוי במזל...

ליזה ישבה באלמת.

פעמים אחדות [illegible] באותו הלילה. עצמותיה כאבו ולא הניחו לה לישון. אז ראתה את ליזה והנה היא יושבת עדיין לבושה בבגדיה, ראשה נשען אל השלחן, לא תנוע ולא תזוע. הזקנה התמרמרה בלבה על הנפט ההולך לאבוד בשעה מאוחרת כזאת, אך לא אמרה כלום. באפלולית התנור רחפה לפניה דמות־דיוקנה של „האם הקדושה“: „גם ה י א היתה אם“...

ובחוץ התחוללה סופת שלג. בארובה בכה הרוח, בעששית בעבע הנפט והצרצר צרצר וצרצר.

— לא לחנם כאבו עצמותי. — דברה הזקנה לעצמה ותתהפך על צדה, וכרגע נרדמה.

ה.

בקרן־זוית ברכבת, סמוך לחלון, ישבה ליזה, ועל הכר הקטן, מעוטף ומהותל, שכב הילד. בידים רועדות הניחה אצלו בקבוק קטן מלא חלב ודד נתון על פיו. אצבעותיה רטטו, כשבקשה את פי הילד. בקשה ולא מצאה, עד שנהנה אליו. אז תחבה את דד הבקבוק לתוך פיו וישבה אצלו.

הרכבת מלאה אנשים, מלתחות ושקים. מלמעלה, על האצטבאות, ומלמטה, מעל הספסלים, מתאבך ועולה עשן הפאפירוסות והמקטרות, — עשן חריף ומחניק. מעבר להלון הקטן נשקף ליל שחור. האופנים משתקשקים והורקים על פסי הברזל, הרכבת מתנודדת והמכונה שורקת בקול יליל.

לפניה עומד איש גבה־קומה, בעל זקן מגודל, אשר גלידי־קרח ושלג עדיין תקויים בזקנו, והוא מרכין אליה ראשו ואומר: „הרתיעי־נא, בארישניא, ואשב גם אנכי. לא רחוק דרכי“.

[illegible]

— אה, פעוט לך כאן? ואני סבור הייתי... למקום רחוק?

— לא, לא־רחוק... רק תחנה אחת...

אצל בעלך היית? בעיר?

רעד עבר בכל עצמותיה. נדמה לה, שהאיש יודע [illegible]. והיא מתחרטת על שאמרה לו „רק תחנה אחת“.

— לא אצל בעלי הייתי... נוסעת אני אליו... תחנות אחרות... לא רחוק...

— טוב ויפה... כך, כך, יפתי... תחנות אחדות...

ליזה הסבה פניה אל הדרך.

פתאום נזכרה, כי הילד אינו מעוטף כראוי. רק מטפחת אחת עליו, והרוח נושבת בעד החלון.

הסירה את המטפחת החמה שעליה והעטיפה בה את הילד — ועדיין לא נחה דעתה.

מי יודע, כמה ישכב פה עד שירגישו בו — אחר־כך, כשתעזבהו יחידי לנפשו...

— אלי, אלי! — פרצה אנחה מלבה שלא מדעתה, ומיד הביטה מסביב בחרדה: אפשר שמעו? שמעו והבינו?...

איש לא פנה אליה. הכל היו עסוקים וטרודים בסדור מלתחותיהם. הכל בקשו להם עצה להציע את מקום מושבם בכל אשר מצאה ידם ויתנמנמו קצת.

תחבה את כפה מתחת לתתולי הילד, נגעה ברגלו הרכה, החמה, הרגישה ברוך בשרו — ולבה נמלא רחמים, ועיניה התחילו זולגות דמעות.

הסבה פניה אל הקיר ותשען עליו.

— גם אותך, שכנתי, שינה תוקפת?...

ולבה מלא הרהורים: הנה היא אצלו, גוחנת עליו, קרובה לו. ובעוד חצי שעה?...

בעוד חצי שעה יהיה דודיניו שלה עזוב פה, יחידי, רך וקטן, נפש קטנה ועלובה... והיא תסע אז ברכבת החוזרת אל העיר, כעצת פיטרובנה. בכל רגע תתרחק ממנו, הלוך והתרחק, הלוך והתרחק... מי יחמול עליו? מי ישים עינו לאהבה ולחמלה על יתום קטן ועלוב זה, שאמו האכזריה השליכתו מאחריה?...

האופנים מיתקשקשים, חורקים על פסי הברזל, המכונה שורקת בקול יליל, הרכבת מתנודדת, ומסביב לה — אנשים זרים, הללו מתנמנמים והללו מתלחשים. אין מרגיש בה, אין רואה, אין יודע את צערה הגדול, את חטאה הנורא!

אין איש יודע, אך הרכבת יודעת: האופנים, המכונה, החלון המתנודד ומזדעזע וכל הרכבת כולה — הכל משקשקים בחבורה ועונים אחריה בקינה: „ילד קטן עזוב פה, ילד קטן עזוב פה!“...

— נרדמה שכנתנו! — פונה בעל הזקן אל סוחר כרסני אחד, שישב על הספסל ממולו. — נרדמה, — והיא אמרה, כי בתחנה הקרובה עליה לרדת.

— תנמנם קצת. עד התחנה עוד תקיץ. בעירה היתה... וראי רצה, קנתה בחנויות... והנה גם פעוט זה... הפעוטות הללו טרדנים הם. לא יתנו שינה לאמותיהם...

וליזה תומכת ראשה בכותל, גוחנת בראש אל הילד ומקשיבה לנשימתו החשאית והשוקטת. לאזנה עולה ריח בשרו והומו הנעים לה כל־כך. ואופני הרכבת עדיין חוזרים על שירתם הזעומה: „ילד קטן עזוב פה! ילד קטן עזוב פה!“

לא יכלה עוד להתאפק. מרגישה היא בדמעות העולות וחונקות את גרונה. עוד מעט ומלבה הכבויש יפרוץ בכי גדול, איום ונורא.

קפצה ממקומה ומהרה אל המסדרון הקטן שבין קרון לקרון. שם עמדה, דבקה בחושך אל הקיר המושלג והלה התחבטה בו מתוך בכי עצור. והסופה סוערת, מיללת... השלג נופה, והאופנים כאילו עזבו פתאום את שירתם הקודמת, הברורה, והחלו עתה לשיר שירה אטומה ואלמת. אין אומר ואין דברים, רק בשורה איומה ואכזריה יוצאת משקשוקם הנמרץ, טסה ומיללת בחשכת הלילה, בסערת השדות...

תחנה.

הרכבת עמדה. מבלי הבט לא לפניה ולא לאחריה מהרה ליזה וירדה.

נדמה לה: פרוני ההפה.

תוהה, בנטועה ומסומרה, עמדה ליד פסי הברזל ופניה אל הרכבת, שזה עתה ירדה מעליה.

הסופה ניטאת, אבק שלגים מתאבק. קול הפעמון נשמע: אחת... שתים... היא תעלה, תעלה... ילד קטן עזוב שם! בנה הוא, בר־בטנה...

שריקה — והרכבת נשאת בסופה... תימרות עשן עם אבקות שלג מיטמיטשות בערבוביה.

ילדה נשאר שם... נשאר יחידי... המטפחת צנחה מעליו... רגלו הימנית ערומה... הבקבוק נתגלגל ונפל לקרקע... והוא צועק... צועק...

— עמדו!... ילדי!... ילדי!...

הכל נתעלם מן העין. מתחוללת סופת שלג בשדה, ואשה פרועת־שער רצה בשלג אחרי המסע הרחוק, שולחת ידיה לאויר וצועקת:

א־א־א!...

הַחֲלוֹם וְשִׁבְרוֹ

מאת

אליעזר בן־יהודה.

יג.

העידן השני.

ובכן, ביום המר בדברי־הימים של ישראל, היום המוכן לפורענות, הוא יום תשעה באב, בישר תרגמנו של הפחה, אחינו השר יוסף קריגר, כי כל חלומנו על־אדות שיבת היהודים לארץ אבותיהם נגוז ומבוטל, כי גזירה מחלטה יצאה מלפני הדר השולטן בעצמו ובכבודו לסגור את שערי הארץ לפני כל היהודים מכל תפוצות ישראל.

ואתמלא היו הבדיחותים מתנהגים על־פי ה ה ג י ו ן של המעשים הנהוגים ומעמד הענינים הנראים בהבדם, כי־אז בודאי היתה גזירה זו של הדר השולטן שמה קץ יפה אשר יזמו התומכים האחדים באמונה עורת.

אבל בניגוד לבדיחותיהם של מעשים התלויים בעתים שבטבעיות הגזירות של הענינים הם בכל זאת שרים השנים ויחיים ומראות עוד הם הענינים את אופני המדבר של המאורעות הכבירים העליונים.

ובשני מעשים כאלה עלי באותה שעה אחד ההרהורים על הגזירה של הדר השולטן.

ששה ימים אחרי כן, ביום חמשה־עשר באב, נוסדה המושבה הראשונה של הישוב החדש, היא המושבה ראשון־לציון, ובאותו היום בעצמו, בחדר קטן בפנה חשכה, קרוב למקום המקדש, נולד הילד שבו היה צריך להעשות הנסיון הראשון של ת ח י ת ה ל ש ו ן ה ע ב ר י ת ב ד ב ו ר פ ה.

פרטי מעשה יסוד ראשון־לציון, שהוא היה באמת אבן־היסוד לכל בנין התחיה שלנו, ספרו בני המושבה בעצמם בספר הזכרון שפרסמו בשנת היובל של חמש ועשרים שנה ליסוד המושבה. שמות האנשים, שהשתתפו במעשה זה, ישארו בודאי לזכר־עולם בדברי ימי התחיה שלנו, ובראש כולם — שמו של האדון ז"ד לבונטין, ראש המיסד הנאמן הראשי שלנו בארצנו מיום הוסדו עד היום, שאתמלא הוא, שעלה בידו לפתות את דודו להשתתף בכסים גדול למקנה האדמה להתישבה, לא נוסדה המושבה באותה שעה, ואילולא נוסדה ב א ו ת ה ש ע ה, מי יודע אם לא היתה השעה נחטפת מלפניהם כלה.

והאם לא אחד מהדברים התמוהים הוא במהלך המאורעות בעולם, שתחלת התחיה ה א ר צ י ת שלנו, אם יאות לדבר כך, ותחלת התחיה הלשונית שלנו נזדמנו יחד, ביום אחד, כמעט בשעה אחת? ביום שנוסדה על אדמת האבות המושבה הראשונה של העם, שהחליט לשוב ל א ר ץ האבות, בו ביום נולד הילד, שנועד להיות ה ר א ש ו ן לילדי העם, שישוב ל ד ב ר ב ל ש ו ן ה א ב ו ת.

אולי יראה מי מהקוראים בעין זוהרה מצדי, שאני בעצמי מרומם כל־כך מאורע זה, שסוף דבר הוא מאורע פרטי בחיי אני. אך יש שהאדם חייב למצוא את לבו לאמר מה שצריך ולא להשגיח במה שיראו הבריות בדבריו. ועתה, שבספור החלום ושברו הביאני יותר כל דבר במאורע זה אני רק דובר עכשיו באמת המקום באו בהשתדלות את הנפש היקרה, שהתנדבה בהציגה הטוב לשאת ולסבול דבר דבר, אפילו מה שהיא בטבעה המעורר מכל אנושי, זה שהנסיון היקר הראשון יצריך:

זו הנפש היקרה, הקדושה, היא — אם הילד, שנולד ביום ההוא, היא האם הראשונה בישראל בזמננו, שדברה לילדיה עברית מרגע הראשון להולדם, היא אשתי הראשונה ד ב ו ר ה. כמעמדנו החמרי לא היה אז מן המובחר. שכרי בבית־הספר של חברת „כל ישראל חברים" היה — כמו שכבר ספרתי — חמשים פראנק, שהוא עשרה דולאר, לחודש, ושכרי במערכת „החבצלת" היה — עשרים פראנק, שהוא א ר ב ע ה דולאר, כמו־כן לחודש. אך א ר ב ע ה דולאר האלה לחודש היה בעל „החבצלת" משלם לי לא בדיוק מדוקדק, לא חלילה מפני רוע־לב, אלא, פשוט, מפני שהם לא היו מצויים גם בכיסו בכל חודש וחודש. בשכר גדול בזה, כששים פראנק, כשנים־עשר דולאר לחודש, היה עשיר אפילו בימי ההיא לאדם בירושלים להרבות לו עבדים ושפחות. ואולם, אפילו בשכר זה היה אפשר להחזיק משרתת אחת, לפחות קטנה, לפחות לעבוד בעבודת הבית בבית, כי בימים ההם היה אפשר להשיג בירושלים נערה כבת חמש־עשרה לשרת בבית ב ח צ י מ ג י ד י ה, שהיא פחות מחצי הדולאר, לחודש. והיהודית, אם היתה, היתה חלשה ורפת־כח בטבעה, וחיי הדחק והחוסר והדלות החלישוה עוד יותר. ואף־על־פי כן, הסכימה הסכימה מרצונה הטוב לא לקחת שום משרתת הביתה, לבלתי תשמענה אזני הילד קול הברת מלים של שום לשון, זולתי קולות מלים של הלשון העברית. יראנו מבלי ביתנו, יראנו מהלל אויר החדרנו, שמא יקלטו קולות לשון זרה בצאתם מפי המשרתת, ובת־קולם תפגע באזני הילד, ואלה הקולות הזרים יפגמו את השמיעה ה ע ב ר י ת, והמלים העבריות לא תקלטנה כראוי, ככל צרכן, והילד לא ידבר עברית. הנסיון הוכיח אחר־כך, כי אלה היו חששות יתירות, מוגזמות. ראה ראינו אחר־כך מעשים הרבה בילדים, שגדלו באויר לא כל־כך ע ב ר י ט ה ו ר, שאזניהן לא נשמרו כל־כך מקליטת קולות לא־עברים, ובכל־זאת, אם הלשון העיקרית בבית היתה עברית והאב והאם דברו עברית, גם הילדים דברו עברית. ולא עוד, אלא שהנסיון הוכיח אחר־כך עוד, שמשרתת, בפרט נערה צעירה לימים, כשהיא בבית ע ב ר י, שבעלי־הבית מדברים בינם לבין עצמם רק עברית ומקפידים על הדבור העברי, היא בעצמה לומדת במהרה המלים היותר נצרכות בחיים הרגילים בעניני הבית, ונזהרת בעצמה לבלי הוציא מפיה דבור בלעז. כל זה למדני הנסיון אחר־כך כשהדבור בעברית בפי הילדים היה כבר מ ע ש ה שאין יותר לפקפק ב א פ ש ר ו ת ו. אך בראשית הנסיון, כשהכל היה עוד מוטל בספק, חששנו גם החששות החזקות, רצינו להקיף את הדבור של הילד סייגים אחרי סייגים, חומה אחרי חומה, כדי להרחיק מאזני כל תערובות של קולות זרים, וזו הנפש הקדושה, כי שנועדה להיות האם הראשונה בזמן התחיה הלאומית, שתתן לאומה דור מ ד ב ר עברית, היא קבלה עליה באהבה את היסורים של גידול ילד בלי כל עזרת שירות היותר קלה, אף־על־פי שהיתה בעצמה חלשה ורפת־כח מאד. ועמדה הנפש היקרה הזאת בנסיון הרשך זמן רב. ועבדה בעצמה ולבדה גם כל עבודות הבית וגם כל עבודת הטפול בילד — עד שהכבנה עברה, עד שזכינו לשמוע את הקולות הראשונים של המלים העבריות יוצאות מפי הילד, עד שזכינו לשמוע עלוג לשון עברית מפי ילד, עד שזכינו לשמוע פטפוטי ילדות בעברית!

וכאילו היה צריך עוד מעשה כדי להשלים את הפלא של הזדמנות המקרים, לא עברו ימים מועטים ובחדר ששם שכבה היולדת במטתה עם הרך הנולד נכנס האדון מרדכי אדמאן, אותו האיש, שאתו סחתי עברית בפעם הראשונה באחד בתי־הקהוה באחד הרחובות בפאריז ובארתי לו מה אני זומם בדבר תחית הלשון העברית בדבור־פה בארץ האבות. האדון אדמאן בא מפאריז לפני ימים אחדים ליפו, וכשנכנס לחדרנו וראה את היולדת במטה עם הילד ואמרתי לו: הנה תחילת פתרון החלום — השתומם באמת למראה עיניו.

כך ענינו, אנו החולמים ההוזים הראשונים, על הגזירה החמורה של הדר השולטן הגדול נגד ביאת יהודים לארץ האבות. נוסדה מושבה הראשונה ונולד הילד העברי הראשון. ביום הזה, יום חמשה־עשר באב בשנה ההיא, נתאששה התחיה הלאומית שלנו בשני מושגיה, האדמתי והלשוני, שבלי אחד מהם לא היתה יכולה להתקיים, ובשניהם יחד, שנולדו ויצאו לאויר עולם ביום אחד, במעט בשעה אחת, יצאה היא בעצמה מגדר של חלום, של הזיה, ונכנסה לתוך גדר של מציאות, של דבר חי, ומעתה נהיתה לבריה חיה, שתלחם בעד קיומה, ושום כלי יוצר, שום גזירה רעה משום שולטן מורקי בעולם, לא יצלח יותר נגדה!

למן היום ההוא, יום הוסד המושבה הראשונה על אדמת האבות ויום הולד הילד הראשון, שלשון גמגומיו הראשונים היתה הלשון העברית, — התחילו דברי הימים של התחיה הלאומית שלנו בארץ האבות להתנהג בכבדות אמנם, אך בהתקדמות בטוחה מיום ליום, וככל אשר רבו וחזקו הגזירות מצד הממשלה הטורקית, וככל אשר התרבו המכשולים ואבני־הנגף על הדרך הקשה, כן גדלה וחזקה ההתלהבות של החלוצים הראשונים, וכן חזקו וגדלו מאמציהם להתגבר על כל המכשולים ולעמוד בקשרי המלחמה בנשק האחד שהוא בידינו — כח רצון מחלט וגמור וקנאה ומסירות־נפש להרעיון האחד, שנהיה מאז באמת לרוח אפינו, לנשמת החיים שלנו כולנו. ושני צדדי התחיה הזאת, האדמתית והלשונית, הלכו יחד, במעט יד ביד, אף־על־פי שהתחיה הלשונית לא נמצאו כל־כך מהרה נדיבים תומכים כמו להתחיה האדמתית.

יום החמשה־עשר באב שנת תרמ"ב, — הוא יום גדול בדברי־הימים של התחיה הלאומית הכפולה שלנו, האדמתית והלשונית.

המעפילים

מאת

מ. שיינקין.

בחבל ארגוב.

רק יומים שהיינו בחות גילין. ואולם כל־כך הורגלנו לסביבה „העברית" הזאת ולתקוות שנשקפו לנו בעתידה עד כי השעה הזאת עוררה פרידתה. בהתרגשות פנימית נפרדנו מאת שני היהודים הבודדים פה. כולנו ידענו, מה אנחנו רוצים ולמה אנו מקוים, כי מאמינים אנחנו וכי בטוחים אנחנו, שהכל בוא יבוא; יש ש„לבא לפומא לא גלי", ולחיצת היד היא שמעבירה אז באופן היותר בטוח ונאמן את זרם הרגש והמחשבה ללב ולנפש. בחריצות מיוחדה קפצנו על הסוסים, שהכו לנו על יד השער המזרחי, עשינו סבובים ועגולים אחדים ועמדנו בשורה ישרה, כדי לתת את הכבוד האחרון למגרש היפה אשר לפנינו. הדאבה המפעפעת בלב הולכת ונמסה לאורן ולחומן של קרני שמש הצהרים; מרגישים אנו במבט הרך והענוג של ראשי החרמון והלבנון, הנשקפים אלינו מעל להורשה בצפון. שלום לכם, סבא וסבתא, אנו הולכים אליכם בדרך דמשק.

מוזרים היו לנו עתה רעש הרכבת בתחנת מזריב ושאון קהל הנוסעים בפנים הקרונות. וגם הנוסעים הבאים בתמיהן עלינו, האירופאים „פרנג'י", שבנקר הכירו בני את יהודי „המושבות" „הקומפניאה־אל־יהודיה". רואים הם, שאנו שמים לב אל שדות התבואה אשר מסביב; אחדים מהם משתדלים להכנס אתנו בדברים על־אדות טיב הארץ ופריונה, על־אדות הישוב המדולדל והכפרים המעטים; האחד מנסה לרמז לנו גם על אפשרות של רכישת קרקעות; אלא שלנו לא רצוי משא־ומתן זה, ולא נחה דעתנו עד שהפסקנו את השיחה, בהגיענו לתחנת דרעא אדרעי.

חורבת כפר אדרעי נדבר עתה לעיר הגונה, כי פה תחנת מסילת־הברזל על פרשת הדרכים לדמשק ולמכה, לחיפה ולבצרה (של הדרוזים). בה כעשרת אלפים תושבים וכארבעת אלפים אנשי־צבא. בכל מורגשת ערביות ועזובה. בצורת הבתים, ברחובות, בשירים ובתחנה עצמה — לכל אלה צורה של חצר־האשפה אשר לבעל־בית עשיר. בכל מורגש, כי הגיעה השעה, כי נתבכרו התנאים להתפתחות הכחות, אלא שאין מי שישתמש בזה כהוגן; נדמה, כאילו מעין החל לפכות, אלא שאין כלי שירוה ויפרה בו את הסביבה. אין בעלים ואין יד חרוצה.

רק משפחות אחדות של יהודים התישבו פה. אם יכולים אנו למחול — או גם שמחים אנו — על שלא באו היהודים להתחרות פה בחנונות הפעוטה ובסרסרות, הנה קשה לנו לענות על השאלה: מדוע לא באו היהודים

לתפוס את הככר הגדולה של אדמת זריעות ונטיעות אשר בסביבה. הנה שדות רבים מסביב כרובם היותם ישוממים. הרכבת באה, מפסיקה את המחשבות ונושאת אותנו הלאה והלאה.

שדה, שדה, שדה! שדה ריק, שדה־ניר! — נדמה, שכך לוחשים והומים גלגלי הקרונות לפני המסילה. שדות עזובים, שדות־בור רצים לקראתנו ובורחים מאחורינו משני עברי המסילה, כאותן העלמות הבוגרות בבית העני, שאינן לבושות כהוגן, הבורחות ומסתתרות בבוא האורח. גם התחנה הקטנה שוממה ועניה. כאם עניה ועזובה זו, שלבה נשבר על כבוד בניתיה. הנה היא יודעת את טיבן וערכן של מרגליות ואבני־חן אלו, כי יש בידן להשביע ברכה ואושר... „ואדם אין לעבוד את האדמה“.

והנה אנו עוברים על־פני ה„לדשה“ אשר בחבל ארגוב.

ארגוב הוא אולי על שם רגבי הבדולח, שנתהוו משכבת הלבה, אשר הוריקו הרי־הגעש בעת רעידת האדמה הגדולה. לאט־לאט התפוררו הרגבים ויהיו לעפר תחוח אדמדם, שמן ומפרה; רק בקרן צפונית־מזרחית של הככר, בשטח כאלף קילומטרים מרובעים, עוד נשארו הרגבים בצורת צורים וסלעים -- אוצר בלום של חמרי זבול, לדשן ולהפרות בהם את חולות המדבר אשר בקרבתם. חליפות האויר פעלו גם פה על השכבה העליונה לפוררה, להזריעה ולהצמיחה דשא רענן; ואולם אין זה עוד מקום ישוב, רק בידויים בודדים תועים בנקיקי הצורים ובנקרות הסלעים. והיה „הלדשה“ הזה לאו, כלומר: מקום מקלט ומחבוא להומסים ולשודדים, שהיו מצויים פה בטרם נבנתה המסילה ושהיו מתנפלים על שיירות המתפללים, בלכתן מדמשק למכה בדרך המלך אשר ממזרח לערבות הסלעים האלה על גבול המדבר.

ממול ה„לדשה“, ממערב המסילה, כרים נרחבים ריקים מאדם. רק פה ושם כפר ערבי קטן ודל, ולפעמים מושבה צ׳רקיסית פעוטה.

„ששים עיר כל חבל ארגב — — כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה, דלתים ובריח, לבד מערי הפרזי הרבה מאד...“ מתי היה זה? מי החריב והשמיד את כל אלה? מתי תבנינה ישוב? חלל העולם פה בסביבותיך מלא שממון וגעגועים.

מתבונן הלב בצבתים והנפש מבקשת פתרונים.

ז.

בבקעת דמשק.

הלא קראתם אגדות, או שמעתם מספרים אותן. ואולם אם רוצים אתם ל ר א ו ת אגדה, לכו לבקעת דמשק. שם תראו אגדה מקסימה, שהתרקמה בערבות החול בקצה המדבר מפתילי התכלת של יובלי־המים, היורדים מראשי אמנה ומשחור העפר, הנגרר מצלעות ההרים, משוזרה בזהב־פרוים של קצות קרני השמש, בברק הירח המכסיף ובאגלי טל־בוקר. מתנת־אלהים היא לאדם העובד ברכת הטבע הירוקה.

כי הנה שכבת החול הצהוב אשר על־פני „מדבר ערב“ היא עפרות צורים מורבכים במדה הגונה של אבקת חמר; והיתה אם נוסיף עליה מעט עפר, ואם יבואו המים במדה מספקת, והדשיאה הארץ דשא והצמיחה גם שיחים, והספיקה די מזון גם לשרשי עצים הנטועים בה; והיה המדבר לעדן והערבה לגן.

ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. נהר אמנה יורד מן ההרמון אל העמק, והביא אתו עפר תחוח מצלעות ההרים והמרי הזנה אחרים, אשר יביאו אתם מי המעינות הנוזלים דרך העורקים בשכבות האדמה השונות; והתפתל ברשת פלגיו במישור להשקות, להזין ולהפרות.

ובאו הנודדים בערבה לרעות פה את עדריהם; אחרי כן החלו גם לחרוש, לזרוע ולנטוע, ויהי המקום למקום מושב. ובעבור אורחות הסוחר מארם־נהרים דרך המדבר אל הים, ראו מנוחה כי טובה בנוה שאנן בקצה המדבר הזה, ויקבעו להם מקום פה לאסמים ולמרכולת. אחריהם באו דרך המדבר גם צבאות הכובשים; הם השכינו את מחנותיהם בכר נרחב, דשן ורענן זה, ויפשטו אל המערב ואל הנגב בדרך מצרים.

שבטי העברים היו פה הראשונים שהתחילו בישוב, והם שקראו בשמות לנהר (אמנה) ולעיר (דמשק). אחריהם באו הכובשים השונים אשור, בבל וארם. יש שעלה בידי העברים להסב את הנחלה אליהם, ויש שנסו העברים לבנות דמשק חדשה בתדמור אשר במדבר, בדרך נהר פרת. בימי הכובשים הערביים היתה זמן ידוע גם תקופה מזהירה לדמשק, בהיותה משכן החליפים שתמכו במדע, באמנות ובמרכולת; עקבות התקופה ההיא ושרידיה ניכרים עוד עתה בפנות בודדות שבעיר, כסימני נוי, הנשקפים בפני אשה יפה שנזדקנה. בתקופה האחרונה בודאי שהיתה העיר דמשק הולכת ונחרבת, כיתר ערי המזרח, באשמת הרפיון והעצלתים וההזנחה השוררים עליהן, לולא צלצול זרמי המים שבכל פנה ועבר, המעורר לעבודה, ולולא הרעננות השופעת בכל גן וגנה בככר הנהדר מסביב, המרקמת את האגדה המקסימה והמיישבת את האדם לפעולה ומרץ.

עתה הנה הככר לפנינו, כולה משקה. גני ירקות ודשאי־מספוא, גנים ופרדסים, חורשות ושדרות עצים, עצי פרי ואילני סרק: זיתים ותאנים, תפוחים ואגסים, אפרסקים ושזיפים, דובדבניות ואגוזים, צפצפות ואלונים — הכל רץ מול הרכבת, נוצץ ומזהיר לאור הכלילי של קרני השמש השוקעת.

והנה גם העיר העתיקה, המתחדשת; סימני זקנה ובחרות מכל עברים: חורבות עקומים ומבואות צרים על־יד השדרות הרחבות והנהדרות; שוקים אטומים ומרופשים על־יד המגרשים הנטועים לתפארה; הגמלים והחמורים הטעונים משא לעיפה משרכים את דרכיהם

על־ידי רכבת החשמל; כוכב נוגה ברמדומי שמי המזרח מעל למאור החשמלי אשר ברחובות ההומיות...

והנה התחנה — דמשק.

(סוף יבוא).

חֲדָשׁוֹת וּמְאוֹרָעוֹת

— דם הפרעות ביהודים שותת ועובר כמים בערי פולניה וגליציה. הפולנים וצבאותיהם רוצחים, מחריבים ומשדדים במדה מבהילה מאד. מראות־הזועה ומחזות־הדמים של גזירות ת"ח חוזרים ונשנים שם עתה לעינינו. הפולנים מכלים את חמתם ביהודים, משום שאלו נועזו לדרוש זכויות לאומיות ושווי־זכויות מדיני. היהודים לא יכלו לעמוד על נפשם, כי נפרק זיינם קודם־לכן על־ידי פקידי הממשלה.

ביחוד איום ואכזרי הוא הטבח, שערכו הפולנים ביהודים בלבוב, בירת גליציה, לאחר שלכדוה מידי האוקראינים. הם הציתו באש את השכונה היהודית, זרקו פצצות לתוך הבתים, הרבו בחניותיהם וירו בכל איש שנסה להמלט מן המוקד. כאלף ומאה יהודים הומתו. ויש שמשערים את מספר ההרוגים עד ארבעת אלפים. פרטי ההרג והאבדן מחרידים ומסמרי־בשר. החורבן והחמס נוראים ורבים יהודי העיר נשארו בחוסר־כל וכעשרת אלפים מהם — בלי בית ומחסה.

מעשי רצח ושוד ביהודים התחוללו גם בערי גליציה אלו: קראקוי, טארנוב, טשיצין, טשין, בלאזוב, יאסליב, יארוסלאוו ודרוהוביץ. הפולנים הפורעים הכו, פצעו והרגו יהודים ובזזו את רכושם. בקראקוי עולים הנזקים לסכומים עצומים. בטארנוב נעשו הפרעות בשעה שהחיילים היהודים נשבעו שבועת־אמונים לממשלה הפולנית החדשה. בטשיצין נהרסו ונדרכו כל בתי היהודים והגיוותידל. בטשין הצטיינו באכזריותם תלמידי הפורעים. בבלאזוב נערכו הפרעות שתי פעמים זו לאחר זו.

גם בחלק הרוסי של פולניה מצב היהודים קשה מאד. סכנת הפרעות כל־כך מרובה שם, עד כי בערים רבות סגורים כל בתי־הספר, הספריות ושאר המוסדות הלאומיים של היהודים. אלפי רוכלים יהודים בווארשה מתיראים לצאת אל השווקים עד שתאחז הממשלה באמצעים להבטיח את היהודים מפורענות.

פרצו פרעות ביהודים גם בסיביריה וגם בערי אוקראינה אלו: ביאלובקה, סטריזובקה וסטארוצי.

במצוקה נוראה נמצאת כל קהלת ישראל בעיר זבורוב של גליציה. היהודים הוכרחו לשוב אל העיר ולא מצאו בה אף בית אחד, כי הכל נהרס ושמם מחמת המלחמה. הם מתגוללים עתה בשדה באין קורת־גג, אוכל ובגד, וצפויים לכליון חרוץ.

— הפרעות והטביחות האחרונים ביהודי גליציה ופולניה העירו עד למאד את דעת־הקהל אצלם ואצלנו. ביחוד מרגיזה היא העובדה, כי שפיכות־הדמים הפראית הזאת נערכה על־ידי הפולנים, זה העם המבקש עכשיו את חופשתו ועמידתו ברשות עצמו.

פקידי־צבא של ממשלות־ההסכם הגיעו ללבוב מבודאפסט, כדי לעשות חקירה־ודרישה בדבר.

ד"ר חיים וייצמאן ונחום סוקולוב פנו אל הממשלה האנגלית בבקשה, כי תגן על היהודים בפולניה ובגליציה מפני הפרעות

הפולניות והגליציות הבאות ושב כי הממשלה האנגלית באמצעות הפולנים יש לה על הממשלה הפולנית...

הממשלה ההונגרית פנתה בדרך־ידידות אל המנהיגים הפולניים כי יפסיקו את הרציחות ביהודים.

... ישראל ... שלחה בקשה נמרצה אל הנשיא ווילסון, כי ... אייכשטיין

... היהודים ... בהנהגתו של הרב פרלמוטר, נתקבלו ... אצל האנטי־מיניסטריון הפולני ובקשו ממנו, כי ישתמש בהתחבורות עזות למען עצור בזעם העם נגד היהודים. ראש המיניסטריון הבטיח להם למלא את משאלתם ובקש מהם להמציא ... את כל פרטי הפרעות.

פולניי העם הפולני משתדלים נגד בכל מיני ערמומיות ... להסיר מעליהם את האחריות בעד הפרעות, והם טוענים, כי היהודים ... אשמים באסונם ... הפרעות לא ... אלא ... פשוטים ... באות ... על פניהם

... הפרעות ... את שביעת־רצונו על ... ממשלות־ההסכם ... מיוחד ... אכזריותם של הפולנים ביהודים ... תעלה להם לפולנים במחיר ... נגד שחרור הפולנים ... פעם אחת ... מוסר־השכל, כי הפרעות נתעבים הם. ... ישאלת היהודים בפולניה חמורה ביותר. אין ... לגרש את היהודים. מדינות־ההסכם ביחד עם היהודים ... ימציא פתרון לשאלה הקשה הזאת.

שתי ההסתדרויות הציוניות ... באמריקה פנו אל ממשלת אמריקה וממשלות־ההסכם ... הפולנים ועד מיוחד מציריה ... היהודים ... שיחקרו על פרטי הפרעות ויעמידו על אמיתתם. לפי דעת ההסתדרויות האמריקניות ... הגרמניים והרוסים, ... הפרעות.

... של עשרים וחמשה אלף אוקראיניים והחליטו למחות מחאה חריפה נגד הטבח ביהודי גליציה. האספה גאצה את מעשי אכזריותם של הפולנים והביעה את השתתפותה בצער היהודים

... מאה, נשיא ההסתדרות הציונית באמריקה, ... נשיא הועד ... פרסמו גלוי־דעת ... ההסתדרויות הפולניות באמריקה. הם מסכימים בכל לב למנוי ועד מיוחד, שישלח לפולניה וגליציה. היהודים אינם מתנגדים ... פולניה, אלא ... כי ... אמתית הפרעות אינה מוטלת בשום ספק, ובפרט מאחר שהבויקוט הכללי המר נגד היהודים בפולניה הולך ונמשך משנת 1912. דמובסקי, נשיא הועד הלאומי הפולני, הודה בפומבי, כי הוא אחראי בעד הבויקוט. ועד עתה סרבו הוא וחברי מפלגתו לעצרו. ולא עוד, אלא שהוא ופאדארבסקי ... אפילו ... נגד הפרעות ביהודים

היהודים באמריקה מתכוננים ... מחאה ... להשפיע על ממשלות־ההסכם לעצור בפרעות. הקונגרס היהודי שיתאסף בפילאדלפיה ביום 15 בדצמבר, יעסוק בנדון זה ויתאמץ למצוא את הפתרון הרצוי. לפי־שעה נערכות אספות־מחאה ואספות־אבל גדולות בכל ערי ישראל שבאמריקה. אגודת הרבנים המטיפים באמריקה, אגודת קהלות היהודים החרדים באמריקה וועד־הפועלים היהודי ... הנשיא ווילסון, בבקשה ... כי היהודים במזרח־אירופה יקבלו ... אגודת יהודי גליציה ... באמריקה ערכה ... של אספת־עם על־מנת לדון ולהחליט מה לעשות. גם

[illegible] מקומיים לעבודת־הצבא, שרבים מהם יהודים, ליקחים חוק [illegible].

[illegible] בורגות אינם בוחרים לפני [illegible] אך כי [illegible] בתפיצית [illegible].

[illegible] של ציוני אנגליה על־מנת לדון בשאלת השגת [illegible] יהודי מזרח אירופה.

— ראש הממשלה הרוסית החדשה גלה את דעתו לפני שליחי ציוני סיביריה, כי הוא מסכים לציוניות, וכי הוא מתחייב לתמוך את התביעות הציוניות באספת־השלום.

היהודים בגרמניה דורשים אבטונומיה בעניני ישראל ובטול [illegible], וביחוד בטול הגזירה נגד כניסת יהודי רוסיה. הציוניות [illegible].

— המיליונר היהודי הידוע ראתינאו נתן לראשי היהודים [illegible] עניני ישראל.

— ד"ר אלפרד שטרן, נשיא הקהלה היהודית בווינה, התפטר ממשרתו, לפי שהציוניים הם רוב יהודי הקהלה, עליכן יש להם זכות לקחת בידיהם את שלטון ההנהגה. ד"ר שטרן היה כל ימיו [illegible] ונעשה ציוני.

— הממשלה החדשה של ביהימיה מנתה את היהודי ד"ר [illegible] הריפובליקה הצעירה, כי היא [illegible].

[illegible] בפשימישל של גליציה דורש, כי [illegible] שלשה מיליונים כתרים בתור קנס.

— הסתדרויות יהודיות רבות בפולניה הציעו לפני מועצת [illegible] צבא [illegible].

— בווילנה נערכו פרעות. שני יהודים נהרגו ומאה נפצעו.

[illegible] משתדלים עתה הרומיניים לבוא לידי הסכם עם היהודים.

הסינאטור הנרי ק. לודש, אחד החברים החשובים של הועד [illegible] האומים הנלחצים באסיה הקטנה, ארמיניה וסוריה צריכים הגנה, וארץ־ישראל אינה צריכה לשוב עוד לעולם אל שלטון הטורקים, אלא בהסכם כללי עם ההכרזה הבריטית המפורסמת היא צריכה להמסר לרשות עם ישראל, והוא יגן על המקומות הקדושים של [illegible].

— שלוחי היהודים בווארשה התיצבו לפני הממשלה הפולנית [illegible] הבחירות החדשה והרחבה. סבת הבחירות בזמן הזה היא משום שהיהודים בפולניה מתכוננים להגיש לפני אספת־השלום תזכיר בדבר [illegible] בבקשה הזאת. הבחירות נועדו להיות [illegible] עכבו בדבר, מיראה פן ינהלו מפלה. [illegible] דורש, כי הממשלה תשטח מעל „הפולנים [illegible] את תביעות המוני היהודים.

— ברומיניה נוסדה עתה מפלגה יהודית, שמטרתה להשיג שווי [illegible] אולם המפלגה מהלית את הנבת ומקדשת [illegible] בכוונה להראות את הרומיניים, כי [illegible] אליהם. מעשה זה עורר כעס של מחאות מצד היהודים שם, המעמידים את היהדות למעלה מן הזכיון. וכך פרץ [illegible] אריב.

הַתְּנוּעָה הַקְּאֻמִּית

[illegible] הציוניים באספת־השלום

המנהיגים הציוניים בלונדון קבלו הבטחה רשמית, כי תנתן להם האפשרות להגיש לפני אספת־השלום את תביעות עם ישראל על ארץ־ישראל [illegible] לאומי. נחום סוקולוב כבר נמצא בפאריז והוא מכין שם את כל החומר הדרוש. גם ד"ר ח. ווייצמאן [illegible] לאספת־השלום ודעתו היא, כי מצב־הדברים רצוי עתה מאד בשביל הציוניות.

[illegible] בלונדון [illegible] ציונית שבה ישתתפו מנהיגי [illegible] בענינים ציוניים ישרים, אלא גם בשאלת השגת זכויות לאומיות בשביל יהודי [illegible] יבואו מ. מ. אוסישקין מרוסיה, ד"ר [illegible] ד"ר יעקבסון ושלוחים מאמריקה. מצפים [illegible] קבלת־פנים נהדרה לד"ר ס. וויס, ראש המלאכות הציונית מאמריקה.

* * *

[illegible] ציונית באמריקה [illegible] ואירופה.

[illegible] ציונית באמריקה [illegible] לאירופה ועד־[illegible] בשאר הענינים החשובים [illegible] עתה על [illegible] הצירים נבחרו: [illegible] בתור יושב־ראש, מרת יוסף פילס, מר לואיס רובינסון, ד"ר שמריהו [illegible] משיקאגו בתור [illegible] אם יש צורך בעוד צירים מאמריקה.

* * *

[illegible] בספרד

במאדריד [illegible] נערכה אספה ציונית גדולה, שבה נאמו נאומים [illegible] מאכב [illegible] האספה שלחה ועד, בהנהגתו של הפרופיסור יהודה, אל הציר הבריטי ומסרה לו אגרות־ברכה למלך גיאורג ולמיניסטר לעניני־חוץ באלפור. הציר הבריטי קבל בסבר פנים יפות את הועד וספר בשבח התנועה הציונית הספאניתית.

* * *

[illegible] הציוניות.

ההשמן ניבונס באמריקה מלא את יד ההסתדרות הציונית באמריקה לפרסם את גלוי־הדעת הזה:

[illegible] בנדיבת המשתתשר הסכים לדבר [illegible] בארץ־ישראל בשביל עם ישראל. מובטחני, כי נמצאים רבים שהיו רואים את עצמם מאושרים אילו שבו אל הארץ העשירה ברכה במסורות הקדושות של העבר, אשר היא גם ארץ אבותיהם.

שונות

[illegible]

הלשכה ראשית של הקרן הלאומית בהאג שלחה אלינו את הידיעות האלה:

— היבול ביהודה. כבר הודענו, כי המישבות ביהודה [illegible]

הננו מוסרים בזה את הידיעות, שנתקבלו מארץ־ישראל על־ [illegible]

בן־שמן. „היינו מוכרחים להפקיר בשנת 200 דונם שקרים בבריעות, אשר נתקלקלו באופן כזה, שלא היה כדאי לטפל בהם יותר. התבואות בבן־שמן עלו יפה. הספקנו לדכשיר שוב את כל השטח שנהרס (מלבד כ־300 דונאם, שלא היתה להם תקוה בשנה הזאת). אנחנו גמרנו את הובלת תבואות [illegible] בראשה. בשבוע הבא מתחילים לחרוש את [illegible] [illegible] באופן מצוין [illegible] לשמירת הנגע. גם מקור המחלבה נתדלדל. [illegible]

[illegible] של המלחמה. רק 200 הדונאם, שנטעו לפני המלחמה, נשארו בלתי מפותחים ובלתי מעובדים. אולם הנטיעה בכללה עבדה השנה היטב והתפתחה יפה. הקבוצה שעבדה בחולדה מלאה השנה את עבודתה יפה [illegible] מצטיין השנה. בן־שמן העבירה 10 פרות לחולדה. באופן הזה הונח יסוד להתפתחות מחלבה בחולדה. גידול המספוא עלה יפה בחולדה, כמו־כן גידול הירקות".

באר־טוביה. „היבולים. — השנה הזאת היתה שנת ברכה לקבוצתנו בבאר־טוביה. בידי חברי הקבוצה עלה לעבד שטח של [illegible] יחוסי. לגבי היבולים [illegible] יש תקוה, כי הקבוצה תגמור בריוח של 3,000 פראנק, ואולי עוד יותר. [illegible] האקליפטוסים מתפתחת יפה מאד וכל החששים מצד אברי נדרה לא נתאמתו. הנטיעה הצליחה מאד".

— קבוצי־כסף לטובת המושבה על שם צלינוב. עסקני הקרן הקיימת בפולניה נאספו בווארשה בסוף מאי שנה זו לועידתם הראשונה, שהביאה לידי תוצאות מישמחות מאד, ביחוד בקשר עם התעמולה לטובת מושבת צלינוב. על־פי הצעתו של הרב י. ל. זלוטניק מגוסבין, החליטה הועידה לאסוף בפולניה מליון מארק לטובת המושבה על שם צלינוב. הרב זלוטניק הלהיב בנאומו את הלבבות ודרש מהנאספים לנדב את תכשיטיהם לבנין ארצנו. „אין אנו רשאים" —קרא הנואם — „לקשט את עצמנו בתכשיטי כסף וזהב בשעה שאחינו ואחיותינו גועים ברעב ועמנו נע ונד בגלות". ובאותו מעמד הרים הרב הנכבד את שעון־הזהב שלו תרומה למושבת צלינוב. אחריו נדבו רבים מן הנאספים את תכשיטיהם או סכומי־כסף הגונים לאותה מטרה.

אחרי הועידה בקר הרב זלוטניק כמה ערים בפולניה לשם תעמולה לטובת המושבה, ובכל מקום בואו עשו נאומיו המלהיבים בבתי־הכנסת ובאולמים צבוריים רושם כביר על הנאספים. [illegible] הנהדר של הועידה נישנה פה ביתר עוז. נשים ועלמות התפרקו את

[illegible]

* *

[illegible]

[illegible]

הוצאת שטיבל, מוסקבה

התקופה

מאסף גדול, יוצא ארבע פעמים בשנה.

העורך: דוד פרישמאן. המוציא: אברהם יוסף שטיבל.

ספר ראשון.

תוכן הענינים:

ספורים:

[illegible] ספור מחיי היהודים בספרד לפני הגרוש
[illegible] . . . [illegible]
[illegible] שחור (רומאן) . . . . א. שטיינמאן.
לילה . . . . ה. ש. בן־אברם.
[illegible] הנחושת . . . . דוד פרישמאן.

שירים:

נדודים . . . . ד.' שמעונוביץ
פיח־פיח . . . . יעקב לרנר
שירים . . . . אליהו מייטוס
בת ליטא . . . . ז. וולפובסקי.
מפיסטופל . . . . דוד פרישמאן.

בקורת:

במשעולים („כנסת") . . . . ד. א. פרידמאן.
רשימות ספרותיות:
א) „התורן". . . . . נתן גרינבלאט.
ב) „עולמנו". . . . .

תרגומים:

בין שני עולמות (דראמה בארבע מערכות מאת ש. אנ־סקי).
תרגום ח. נ. ביאליק.
ספר איליאס, הומירוס . . . . דוד פרישמאן.
משירי היינע . . . . יעקב פיכמאן.
משירי וו. גאטע . . . . דוד פרישמאן.
הגנן, רבינדרא נת טאגורי . . . . . . דוד פרישמאן.

מאמרים:

חמש תקופות בנבואה . . . . י. א. טריווש.
תלמודה של בבל ותלמודה של ארץ־ישראל . י. ח. טביוב.
יגון היחיד . . . . ד. א. פרידמאן.
היסטוריה של איש־צבא יהודי . . . . . ש. דובנוב.

מתקופה לתקופה:

הד הימים:
א) המלחמה והריבולוציה . . . .
ב) [illegible] . . . .
ג) היהדות ומדינת היהודים . . . .
ד) [illegible] . . . .
א. שטיינמאן.

המאסף מכיל 700 עמודים בתבנית אנציקלופדית גדולה

מחירו 1 דולארים. דמי משלוח 50 סנט. מוכרי־ספרים הקונים לא פחות מחמשה אכסמפלארים מקבלים נכיון של 20%. המכירה לאחדים ולסיטונות אך במזומנים.

הנזירה ביאטריסה

מיסטריון בשלש מערכות מאת מוריס מטרלינק. תרגם א. שטיינמאן. בעריכת דוד פרישמאן.

המחיר עם המשלוח 60 סנט. מוכרי־ספרים מקבלים נכיון כנ"ל.

הספרים האלה נתקבלו זה־עתה ממוסקבה במספר מצומצם מאד.

המכירה הראשית בלשכת „התורן":

HATOREN, 55 5th AVENUE, NEW YORK.

חיים מ. הורביץ — אסתר מ. שניימאן

(חבר לאגודת הציונים דברונזביל)

מאורשים

ברוקלין, נ. י. — יום ג' דחנוכה, תרע"ט.

מר מ. שנ"א

הסוכן היחידי בשיקאגו וסביבותיה מקבל חותמים ומודעות בשביל „התורן".

שנוי הכתובת

אנו מבקשים מאת חותמי „התורן" להודיע לנו על־דבר שנוי כתובתם תיכף אחר העתקת דירתם, כדי שהגליונות יגיעו לידם על־פי כתובתם החדשה בלי שום עכוב.

הנהלת „התורן".

לחותמי קאנאדה

אנו פונים שום לחותמי קאנאדה ומבקשים מהם לא לשלוח לנו יותר המחאות פרטיות (טשעקס), אלא המחאות פוסטה (מאני ארדערס) מפני העכוב שיש בזה לענין גבית הכסף.

הנהלת „התורן".

No. 7 (57)

מי שיש לו גליון (57) 7 של „התורן" מתבקש לשלחו להנהלת „התורן". אנו נשלם לו את מחירו בתודה.

הנהלת „התורן".

הנחה לחותמי „התורן".

במערכת „התורן" נמצאים למכירה במספר מצומצם:

„התורן" (החדשי) שנה א', מכורך המחיר $1.50 — לחותמי „התורן" $1.20

„התורן" (השבועי) שנה ג', מכורך המחיר $3.50 — לחותמי „התורן" $2.50

„התורן" (השבועי) שנה ד', מכורך המחיר $4.00 — לחותמי „התורן" $3.00

כל המחירים עם המשלוח

בלשכת „התורן" נמצאים למכירה:

1) כתבי ראובן בריינין, כרך א', ספורים וציורים. 318 עמודים. מכורך בד הדר.
המחיר — — — — — 1,50
די־לוקס — — — — — 2,00

2) „לוח־אחיעבר", שנה א', מאסף ספרותי, 464 עמודים, בלי כריכה 1,50
בכריכת בד יפה — — — 2,00

3) ספר הזכרון לבן יהודה, מאסף ערוך ע"י ראובן בריינין, הוצאת מהודרה, 92 עמודים — .50

4) „התורן" החדשי, שנה א', מכורך יפה — — — — — — 1,50

5) „התורן" השבועי שנה ג', מכורך יפה, — — — — — 3,00

6) „התורן" השבועי שנה ד', מכורך יפה — — — — — — 3,50

7) מקרן זוית, קובץ מאמרים, מאת ד"ר דוד ניימארק, בלתי מכורך .45

8) תיאודור הרצל: נאומים קונגרסיים, בתרגום ש. גינצבורג, בלתי־מכורך — — — .15

9) תחית לשון, קובץ, הוצאת „מפיצי שפת עבר" — — — .25

10) ב"נ סילקינר: מול אהל־תמורה, פואימה — — — — — .25

11) היסוד המדיני בהשקפות הנביאים מאת פרופ. י. פרידלנדר — — — — — — .15

12) מתג לחג, קובץ, חוברת א — .10

13) מזל טוב, קומידיה במערכת אחת, מאת שלום־עליכם, תרגום י. ד. ברקוביץ — — — — — — — .10

14) שלילה וסתירה, הסתכלות, מאת ש. ב. מקסימובסקי — — — .10

15) „חלום אביב", אגדה (מנוקדת), מאת ש. ב. מקסימובסקי — — .05

16) א) השפה והתחיה, מאת ד"ר בן ציון מוסינזון; ב) העברית בארצנו, מאת י. בן צבי — .03

17) א) הספרות העברית ועתידותיה מאת ראובן ברייגין; ב) המבטא בלשון העברית, מאת א. בן־יהודה .03

18) עברית ולעזים, מאת א. בן־יהודה — — — — — — .05

19) ההסתדרות העברית ושאיפותיה מאת ק. ווייסמאן — — — .02

20) וואס איז אידישע ערציהונג, מאת י. ז. פרישברג — — — — .02

21) דאס אידישע בוך, מאת ח. נ. ביאליק — — — — — .05

22) שפתנו, מאת מ. שיינקין — — .05

23) מלחמת היהודים ברומאים, סקירה היסטורית, מאת ישראל בלקינד (מנוקד) — — — — — — — .35

24) „אונטער'ן שאטען פון חרמון" א באנד ערצעהלונגען פון ארץ־ישראל. 276 זייטען, פיין אילוסטרירט — 1.00

25) אהבת ציון, מאת אברהם מאפו, מכורך — — — — — — — — 1,25
בכריכה די־לוקס — — — — — — 1,65

המחירים עם המשלוח.